

П.М. Сем'янчук

ІННОВАТИВНА РЕНТА ЯК ФОРМА ЕКОНОМІЧНОГО ГЕШЕФТУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕРИ ЗНАНЬ

У статті розкрито й обґрунтовано суть, виокремлено позитивні та негативні аспекти інновативної ренти, графічно відображено механізм її утворення та окреслено форми прояву на рівні окремої особи, господарюючого суб'єкта, галузі, регіону, національної та глобальної економік.

Ключові слова: інновативна рента, «нова» економіка, «економіка знань», господарюючий суб'єкт, галузь, регіон, національна економіка, глобальна економіка, монопольна інновативна рента, диференціальна інновативна рента, інфрамаржинальна інновативна рента, абсолютна інновативна рента.

Форм. 4. Рис. 3. Літ. 13.

П.М. Семьянчук

ИННОВАТИВНАЯ РЕНТА КАК ФОРМА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ГЕШЕФТА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ЭРЫ ЗНАНИЙ

В статье раскрыта и обоснована суть, выделены позитивные и негативные аспекты инновативной ренты, графически отображен механизм ее образования и очерчены формы проявления на уровне отдельной личности, экономического субъекта, отрасли, региона, национальной и глобальной экономик.

Ключевые слова: инновативная рента, «новая» экономика, «экономика знаний», субъект хозяйствования, отрасль, регион, национальная экономика, глобальная экономика, монопольная инновативная рента, дифференциальная инновативная рента, инфрамаржинальная инновативная рента, абсолютная инновативная рента.

P.M. Semiyanchuk

INNOVATIVE RENT AS A FORM OF ECONOMIC AFFAIR UNDER CONDITIONS OF CONTEMPORARY ERA OF KNOWLEDGE

The article reveals and grounds the essence of the innovative rent as well as its positive and negative aspects; the mechanism of its formation is demonstrated, forms of its display are outlined on the level of a separate individual, an economic subject, an industry, a region, on the levels of national and global economies.

Keywords: innovative rent; "new" economy; knowledge economy; an economic subject; industry; region; national economy; global economy; monopolistic innovative rent; differential innovative rent; inframarginal innovative rent; absolute innovative rent.

Постановка проблеми. Людство безповоротно вступає в еру знань, «нової» економіки або «економіки знань». Нещодавні пріоритети стійкого розвитку, національного багатства й особистого благополуччя — природні ресурси, індустриальні гіганти, транспортна інфраструктура й гроші поступово відступають перед новими — інтелектом та знаннями. В епоху рабовласництва й феодалізму актуальним було гасло «хто володіє землею — той володіє світом», у період капіталізму — «хто володіє грошима і капіталом — той володіє світом», а в сучасній ері знань панує догма на кшталт «хто володіє інформацією — той володіє світом». Із такою думкою цілком погоджується М. Папієв, який зазначає, що «у часи неоліту та енеоліту земельна рента призвела до того, що людство перейшло до ранніх форм державності; наприкінці Середньовіч-

чя, з розвитком мануфактур, після епохи Великих географічних відкриттів і промислового перевороту з'являється промислова рента – починається нова історія, а центр культури та історії переходить із Азії до Європи; в новітні часи з'являється інтелектуальна рента, яка й задає тон у світі і частка якої у вартості низки товарів перевищує 60%» [6]. Відтак, за підрахунками вчених Російської академії наук, кожен вкладений в електроніку долар дає «на виході» не менше 100 дол. США, а термін окупності виробництва складає 2–3 роки, один кілограм електронної продукції еквівалентний 110 тоннам нафти, а у сфері суперсучасних технологій наближується до 50000 тонн [1]. Тобто виникає новий вид надприбутку, який має інтелектуально-інформаційну природу. Саме ця обставина вимагає ґрунтовного вивчення природи грошового надлишку над нормальним прибутком чи середньою заробітною платою в результаті отримання виняткового становища завдяки винайденню та запровадженню у господарську діяльність інтелектуальних новинок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага природі виникнення, формам прояву даного надприбутку, а також його впливу на економічну поведінку економічних агентів приділена такими вченими, як І. Андрєєв [1], Ф. Бастіа [2], Н. Зайцева [3], Т. Мальтус [12], К. Маркс [4], А. Маршалл [5], Ж. Неккер [13], М. Папієв [6], Д. Рікардо [7], І. Скоблякова [9], Д. Смирнов [10], А. Сміт [11] та інші.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні суті, виявленні позитивних і негативних аспектів даного явища, графічному моделюванні його утворення і характеристики форм прояву на рівні окремої особи, господарюючого суб'єкта, галузі, регіону, національної та глобальної економік.

Основні результати дослідження. Як уже зазначалося, в результаті отримання виняткового становища завдяки винайденню та запровадженню у господарську діяльність ресурсно-техніко-технологічних, товарно-продуктових й організаційно-збутових новинок виникає грошовий надлишок над нормальним прибутком чи середньою заробітною платою. Такий грошовий надлишок пропонується назвати *інновативною рентою*, зважаючи на те, що інновативність – це здатність до інноваційної діяльності, яка може бути притаманна (первісно-ендогенні чинники – наявність таланту, творчої уяви, схильності до навчання та наукової діяльності, здоров'я, добре розвинутого інтуїтивного й інстинктивного відчуття тощо; екзогенно-похідні чинники – більшість працівників із переліченими здібностями, а також сприятливі матеріальні, юридично-правові та екологічні умови розвитку і реалізації природних задатків тощо) або ж невластива (первісно-ендогенні чинники – відсутність таланту, творчої уяви, схильності до навчання та наукової діяльності, здоров'я, добре розвинутого інтуїтивного й інстинктивного відчуття тощо; екзогенно-похідні чинники – брак працівників із наявними властивостями або ж несприятливі матеріальні, юридично-правові та екологічні умови розвитку і реалізації природних задатків тощо). Суб'єкти та особи, які володіють ознакою інновативності, вирізняються з-поміж загальної маси своєю оригінальністю, особливістю й унікальністю, отримуючи певне привілейоване становище. Такий стан є різновидом природної монополії, яка, у свою чергу, через систему господарських процесів і відносин дає можливість отримувати грошовий надлишок у вигляді інновативної ренти.

Якщо ж здатність до інноваційної діяльності неналежно використовується чи цілковито ігнорується, то додатковий дохід втрачається. При цьому сам факт існування інновативної ренти як явища не зникає.

А. Сміт обґрунтовує одержання грошової доплати працівника за професійну довершеність наступним чином: «коли якийсь вид праці вимагає особливої майстерності й вправності, то повага, з якою люди ставляться до таких здібностей, надає їхньому продукту більшої вартості, ніж це б відповідало часу, витраченого на нього. У розвиненому суспільстві в заробітну платню робітника зазвичай включають надбавку цього роду за... більшу майстерність» [11, 35]. Ж. Неккер, розглядаючи вплив інтелектуалізації праці на господарську діяльність, аргументує отримання інновативної ренти підприємствами – «винайдення все нових і нових знарядь, які спростили всі механічні роботи, збільшити таким чином багатство та добробут власників; збільшила дохід, яким можуть розпоряджатися власники» [13, 287]. Разом із тим, Д. Рікардо виокремлює інновативну ренту осіб і суб'єктів, які здійснили наукове відкриття й першими використали новачку у практичній діяльності, адже «той, хто винайшов машину чи вперше застосував її, користувався б додатковою вигодою, оскільки протягом певного періоду він отримував би більший прибуток» [7, 318–319]. Аналізуючи глибше її природу, вчений на простому прикладі доводить, що «завдяки покращенню машин та прогресу... обсяг товарів подвоївся, проте все ж таки є продуктом тієї ж кількості праці, як і колись» [7, 63]. Так, наприклад, за 1 год. було виготовлено 100 од. продукції, розподіливши які між зарплатою (W), чистим прибутком (NP) і рентою (R), отримуємо:

$$1 \text{ год. : } 100 \text{ од. продукції} \Rightarrow \begin{cases} W = 25 \text{ од. (a)} \\ NP = 50 \text{ од. (в).} \\ R = 25 \text{ од. (с)} \end{cases} \quad (1)$$

Після інтелектуалізації праці за 1 год. обсяг випуску продукції склав 200 од., і, відповідно, пропорції розподілу її між зарплатою, прибутком і рентою набувають зовсім іншого вигляду:

$$\begin{aligned} 0,5 \text{ год. : } 100 \text{ од. продукції} &\Rightarrow \begin{cases} W = 22 \text{ од. (0,88a)} \\ NP = 56 \text{ од. (1,12в)} \\ R = 22 \text{ од. (0,88с)} \end{cases} \\ \Rightarrow 1 \text{ год. : } 200 \text{ од. продукції} &\Rightarrow \begin{cases} W = 44 \text{ од. (1,76a)} \\ NP = 112 \text{ од. (2,24в).} \\ R = 44 \text{ од. (1,76с)} \end{cases} \end{aligned} \quad (2)$$

Д. Рікардо стверджує, що завдяки інтелектуалізації праці вартість продукції скорочується вдвічі за одночасного зростання заробітної плати на 76%, прибутку – на 124%, ренти – на 76%. Відповідно, продуктова інновативна рента господарюючого суб'єкта становить 81 од. $((112 + 44) - (50 + 25))$, або 108%, а працівника – 19 од. $(44 - 25)$, або 76%. Але так само він доводить її недовговічність внаслідок нарощування пропозиції новачку продукції та у міру насичення попиту: «якщо б власник машинобудівного підприємства підняв ціну машини внаслідок підвищення заробітної плати, то капітал почав би перетікати у виробництво таких машин у величезних обсягах до тих пір, поки ці-

ни машин не повернули б прибуток до звичайного рівня. Фабрикант, який... розпоряджається машиною, що не збільшує витрати на виробництво його товару, був би в особливо вигідному становищі, якби міг брати попередню ціну за свої товари; але він буде змушений знизити ціну своїх товарів, оскільки в іншому випадку в його галузь промисловості проникатиме капітал до тих пір, доки його прибуток не знизиться до загального рівня» [7, 56–57]. Продовжуючи думку попередника, К. Маркс запевняє: «поки машинне виробництво лишається монополією, гешефт досягає надзвичайних розмірів... Ця прибавлена додаткова вартість зникає, як тільки новий спосіб виробництва набуває загального поширення,... а машина зазнає морального зношування... в міру того, як машини такої ж конструкції починають відтворюватися дешевше або кращі машини починають із нею конкурувати і разом з тим усувається різниця між індивідуальною вартістю дешевше виробленого товару і його суспільною вартістю» [4, 320–407]. Таким чином підтверджується думка Ф. Бастіа, який пояснює зникнення грошового надлишку інноваторів шляхом його перетікання в інші верстви суспільства: «невдовзі з'являється конкуренція, яка примусить його (винахідника) знизити реалізаційну ціну свого продукту. Тоді уже не винахідник користується вигодою від свого винаходу, а покупець його продуктів, споживач, суспільство, одним словом – людство» [2, 142–143]. А. Маршалл, визначаючи природу інновативної ренти, характеризує взаємообумовленість інтелектуалізації праці та економічного зростання, в основу якого закладено кумулятивний ефект: «термін «квазірента» буде застосовуватися щодо доходу, який отримується від створених людиною машин та інших знарядь виробництва... В міру удосконалення техніки виробництва й зростання накопиченого капіталу, спрямованого на оснащення праці та утримання робочої сили, зростає і надлишок продукції, за рахунок якого можна було накопичувати все більше багатства. Так, крок за кроком, накопичувалися багатство і знання, а з кожним таким кроком зростала і можливість для збереження багатства й розширення знань» [5, 135–303]. Н. Зайцева вбачає в інновативній ренті «джерело відтворення інтелектуального капіталу й... одне із перспективних джерел зростання податкових надходжень до державного бюджету» [3, 24–25]. Подібної думки дотримуються Д. Львов, І. Скоблякова й О. Артюшина, стверджуючи, що «в передових країнах світу інтелектуальна рента перетворилась у фундаментальне джерело соціально-економічного розвитку» [9].

Окрім позитивних аспектів інновативної ренти, Т. Мальтус розглядає і негативні, вбачаючи у ній причину виникнення збитків, адже «вилучення капіталу із однієї галузі (у зв'язку із винайденням машин) з метою вкладення в іншу майже завжди супроводжується значним збитком. Навіть якщо весь залишок буде негайно запущений у справу, сума його скоротиться» [12, 404]. А. Ж. Неккер переконує, що «коли знання справи стає поширеним явищем, зовсім не йде на користь людям праці, а тільки веде до збільшення засобів, які служать для задоволення смаків і гонору господарів» [13, 288], тобто з часом спотворюється механізм розподілу інновативної ренти між працівниками й роботодавцями на користь останніх. Д. Смирнов причину виникнення інновативної ренти вбачає у самій природі ери знань «нової» економіки, позаяк «сучасна цивілізація побудована на технологічних перегонах і постійній гонитві за додатковим

продуктом,... країни «золотого мільярда» створюють у себе такі умови, щоб випереджаючий розвиток технологій був саме у них, а не деінде» [10, 2]. Інструментами утримання інновативного гешефту в межах окремих макроформаций, на думку вченого, є адміністративні заходи щодо заборони вивезення техніко-технологічних новацій за кордон, висока затратність їх відтворення в інших країнах, фінансово-матеріальне стимулювання інтелектуальної імміграції та викачування національного інтелектуального багатства із менш розвинених економік. Таким чином, бажання максимізації та пролонгації інновативного зиску ще більше поглиблює розрив у розвитку й отриманні доходів між країнами «золотого» й «голодного» мільярдів і младоринковими економіками, на кшталт постсоціалістичних, підточуючи таким чином фундамент і ламаючи всю конструкцію інтелектуальної та економічної безпеки останніх.

Слід зазначити, що з часом вартість інтелектуальних новинок швидко знижується, а термін життєвого циклу товару скорочується — виникає своєрідна інфляція знань і вмінь, тобто час та інновації — вороги, позаяк із часом інновації, зазнаючи морального зносу та дії закону спадної віддачі ресурсів, набувають ознак тривіальності, поступово втрачаючи свої первинні переваги. Щоб уникнути інфляції, гроші вкладають в банк, а щоб уникнути інфляції знань і вмінь — їх необхідно весь час поглиблювати шляхом безперервної освіти, творчих і наукових розробок, перманентно йдучи в ногу з часом, створюючи більш прогресивні новації різних гатунків. Іншими словами, слід неухильно дотримуватися своєрідного «золотого правила» безперебійної інтелектуалізації праці, позаяк його ігнорування з часом призводить до поступової трансформації інновацій у традиції, а отримані інновативна рента й конкурентні переваги зникають. Саме тому доречним буде теоретичний аналіз динаміки показників господарської діяльності фірм-активістів наукоємного виробництва й інноваційної діяльності та компаній-ігнорантів «золотого правила» за умови їх орієнтовно рівної кількості в галузі й відносно стабільної ціни на продукцію. Враховуючи закладені дані, перший графік (рис. 1а) наочно ілюструє економію та приріст середніх валових витрат обох підприємств. Крива середніх валових витрат ігноранта $ATC_{(ig)}$ характеризується вигнутим характером, оскільки об'єктивна дія закону спадної віддачі ресурсів, скорочення життєвого циклу товару, збільшення швидкості морального старіння та вплив цілої низки дестабілізуючих чинників циклічного, військово-політичного, адміністративного, природно-екологічного й нормативно-правового характеру зумовлюватиме більш інтенсивне нарощування собівартості. Середні валові витрати в цілому по галузі $ATC_{(s)}$ представлені лінією, паралельною до осі абсцис. Динаміка середніх валових витрат фірм-активістів характеризується опуклою кривою, оскільки безперервна інноватизація господарської діяльності спершу притримує об'єктивну дію закону спадної віддачі ресурсів, а потім — лише сповільнює його вплив. Саме тому швидкість скорочення середніх валових витрат із часом буде зменшуватися. Крім того, даний процес підсилуватиметься скороченням життєвого циклу товару, збільшенням швидкості морального старіння, а також усіма вищезгаданими дестабілізуючими чинниками. Така ж тенденція простежуватиметься у розрізі валових і граничних витрат, економії часу й обсягу випуску продукції, валового та граничного доходів. По-

при все сказане, варто підкреслити, що з випуском кожної наступної одиниці продукції q відбувається поступове віддалення $ATC_{(ac)}$ відповідних середньогалузових значень і показників фірм-ігнорантів у позитивну сторону – $AA' < BB' < CC' < DD'$, а $AA'' < BB'' < CC'' < DD''$.

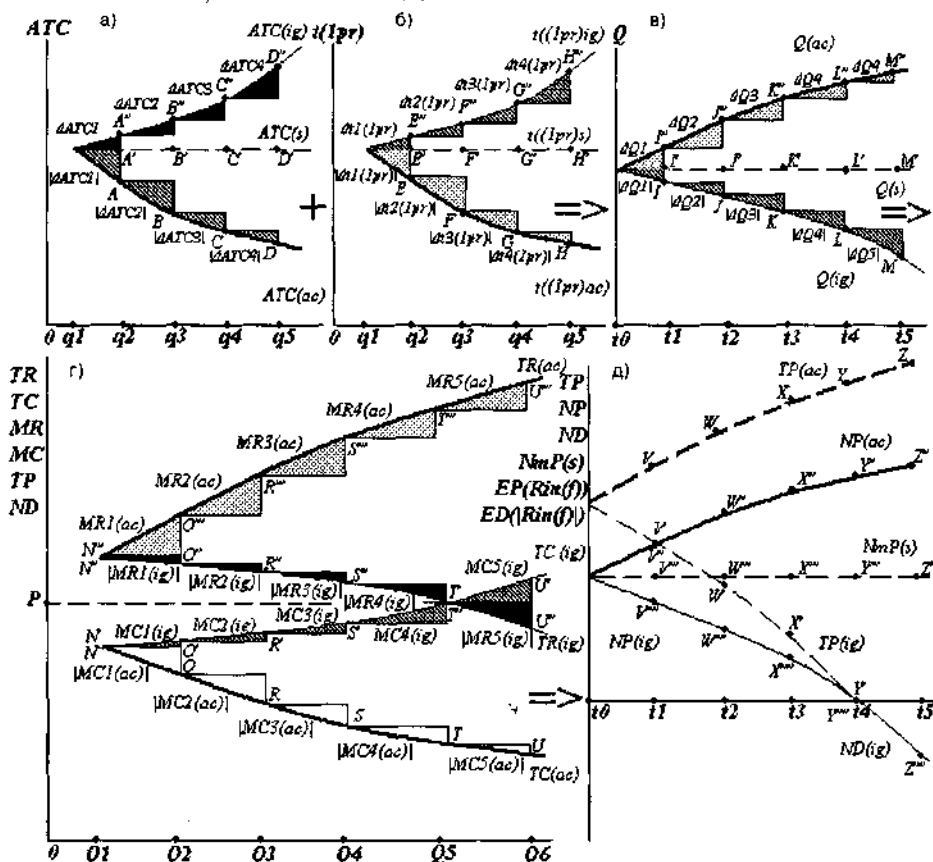

Рис. 1. Утворення інновативної ренти господарюючого суб'єкта [8, 395]

Ідентична поведінка спостерігається і на другому графіку (рис. 1б) – зростання витрат часу на одиницю продукції фірм-ігнорантів $t_{1pr(ig)}$ за одночасного їх скорочення у компаній-активістів $t_{1pr(ac)}$ та відносній стабільності середньогалузових значень $t_{1pr(s)}$. Знову відслідковується розрив на користь послідовників «золотого правила»: $EE' < FF' < GG' < HH'$, а $EE'' < FF'' < GG'' < HH''$. Таким чином, синхронна економія витрат і часу, створюючи ресурсно-часовий резерв, зумовлюють поступове нарощування обсягів виробництва в кожному наступному періоді t без здійснення додаткових затрат у компаній-активістів на противагу фірмам-ігнорантам, де сукупний приріст зазначених чинників зумовлює скорочення випуску продукції і збільшення розриву: $II'' < JJ'' < KK'' < LL'' < MM''$, а $II' < JJ' < KK' < LL' < MM'$.

Услід за відповідними змінами в обсягах виробництва відбувається паралельне зростання валового доходу $TR_{(ac)}$ і скорочення валових витрат $TC_{(ac)}$

фірми-активіста за одночасного зменшення виручки від реалізації $TR_{(ig)}$ і збільшення сукупних затрат $TC_{(ig)}$ підприємства-ігноранта. Крім того, граничний дохід кожної додатково реалізованої партії товару Q компанії, яка постійно інноватизує свою господарську діяльність $MR_{(ac)}$, на відміну від ідентичного показника ігноранта $|MR_{(ig)}|$, характеризується додатнім значенням, а граничні витрати $|MC_{(ac)}|$ – від'ємним, тоді як $MC_{(ig)}$ постійно зростають зі знаком «плюс». Наслідком господарської діяльності кожного із підприємств є кінцевий фінансовий результат – чистий прибуток або збиток. У фірми, яка неухильно дотримувалася основного постулата «золотого правила», спостерігається постійне зростання валового прибутку $TP_{(ac)}$: $NN''' < OO''' < RR''' < SS''' < TT''' < UU'''$. А валовий прибуток підприємства-ігноранта $TP_{(ig)}$, постійно скорочуючись і нівелюючись $NN'' > O'O'' > R'R'' > S'S'' > T'T'' = 0$, трансформується в збиток $ND_{(ig)} - U'U'' < 0$.

Останній графік (рис. 1д) наочно ілюструє динаміку валового і чистого прибутків, а також збитку обох компаній. Так, співвідношення між кривими валового і чистого ($NP_{(ac)}$) прибутку підприємства-інноватора виділяється постійно зростаючим розривом на суму прямих податків T_{TP} : $VV'' < WW'' < XX'' < YY'' < ZZ''$. Дещо іншою є ситуація у співвідношенні даних величин фірми-традиціоналіста – відстань між ними весь час скорочується внаслідок спадного характеру, що свідчить про поступове зменшення та зникнення податкових платежів – $V'V''' > W'W''' > X'X''' > Y'Y''' = 0$, а в періоді t_5 після точки беззбитковості у t_4 спостерігається негативний показник фінансових результатів. Проте глибинна філософія діяльності всіх господарюючих суб'єктів зводиться до порівняння їхнього чистого прибутку із нормальним $NmP_{(s)}$, що є індикатором ефективності функціонування та спроможності утриматись у даній сфері економіки. Саме тому фірма-ігнорант, отримуючи невпинно зростаючі економічні збитки $ED_{(ig)}$ $V'''V'''' < W'''W'''' < X'''X'''' < Y'''Y'''' < Z'''Z''''$, стає аутсайдером у даній галузі, навіть попри те, що її діяльність до періоду t_3 є прибутковою з бухгалтерської точки зору. Натомість, підприємство-активіст отримує економічний прибуток, що поетапно зростає $EP_{(ac)} - V''V''' < W''W''' < X''X''' < Y''Y''' < Z''Z'''$, залишаючись серед лідерів цього сектору економіки. Варто зауважити, що отриманий грошовий надлишок у вигляді економічного прибутку є нічим іншим, як інновативною рентою ($Rin_{(f)}$), позаяк саме перманентне впровадження новацій у господарські процеси шляхом технологічного, продуктового, ресурсного, збутового та організаційного оновлення і призвело до одержання таких позитивних результатів. Відповідно, інновативна рента підприємства-традиціоналіста ($|Rin_{(f)}|$) є хронічно від'ємною.

Після розгляду механізму формування інновативної ренти, варто перейти до характеристики її форм. Якщо у галузевому розрізі тільки одна фірма перманентно застосовує результати інтелектуалізації праці, порівняно з усіма іншими господарюючими суб'єктами, то інновативна рента буде *монопольною*. З часом, коли решта підприємств даної галузі запроваджуватиме нововведення, монопольна інновативна рента трансформуватиметься в *диференціальну* у міру інтелектуалізації праці іншими компаніями та величини інноваційного лагу.

Враховуючи вихідні умови утворення інновативної ренти на рівні господарюючих суб'єктів, графічно проаналізуємо формування даного явища на рівні окремого працівника (рис. 2). Переваги неухильного дотримання «золотого правила», що отримують фірми-активісти, автоматично переносяться і на основний персонал. Постійно зростаюча економія часу на одиницю продукції одночасно призводить до збільшення якості кожної наступної партії товарів, а також продуктивності праці на противагу фірмам-ігнорантам, де дані параметри характеризуються від'ємними приростами.

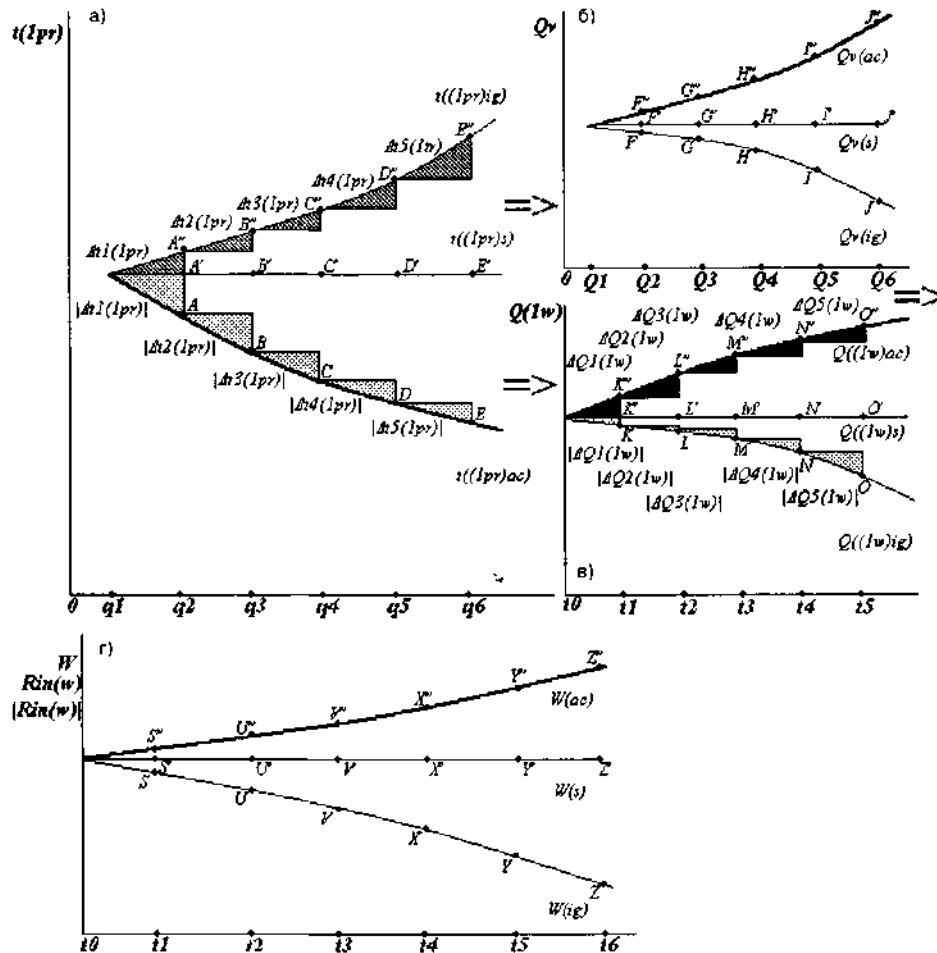

Рис. 2. Утворення інновативної ренти окремого працівника [8, 397]

Аналізуючи зміну якості продукції обох компаній, слід зазначити, що обидві криві мають вигнутий характер. Адже перманентні нововведення фірми-активіста обов'язково приносять більш досконалі результати і вищі гатунки, саме тому – $F'F'' < G'G'' < H'H'' < I'I'' < J'J''$. А об'єктивна дія закону безмежного зростання людських потреб призводить до все більших критеріїв якісних характеристик продукції, що, власне, і зумовлює з кожною наступною партією товару невпинний розрив даного параметру фірми-ігноранта ($Qv(ig)$)

щодо середньогалузевого ($QV_{(s)}$) та конкурентів-активістів ($QV_{(ac)}$): $FF' < GG' < HH' < II' < JJ' \text{ і } FF'' < GG'' < HH'' < II'' < JJ''$.

Натомість внаслідок дії закону спадної віддачі ресурсів крива продуктивності праці фірм-інноваторів ($Q_{1w(ac)}$) має зростаючо-опуклу траєкторію, а підприємств-традиціоналістів ($Q_{1w(ig)}$) – спадаючо-вигнуту, відстань між якими з часом зростає – $KK'' < LL'' < MM'' < NN'' < OO''$, відповідно $KK' < LL' < MM' < NN' < OO'$, а $K'K'' < L'L'' < M'M'' < N'N'' < O'O''$.

Даний ланцюг кількісно-якісних перетворень має своє логічне продовження у таких послідовностях:

$$\begin{aligned} QV_{(Q1)} < QV_{(Q2)} < QV_{(Q3)} < \dots < QV_{(Qn)} \\ Q_{1w(t)} < Q_{1w(t1)} < Q_{1w(t2)} < \dots < \dots < \dots < Q_{1w(tn)} \Rightarrow \\ \Rightarrow D_{g(ac)} \uparrow \Rightarrow P_{1g(ac)} \uparrow \Rightarrow TR_{(ac)} \uparrow \Rightarrow W_{(ac)} \uparrow, \end{aligned} \quad (3)$$

де $D_{g(ac)}$ – попит на продукцію фірми-активіста; $P_{1g(ac)}$ – ціна одиниці товару підприємства-інноватора; $TR_{(ac)}$ – валовий дохід компанії-активіста; $W_{(ac)}$ – заробітна плата працівника фірми-активіста.

$$\begin{aligned} QV_{(Q1)} > QV_{(Q2)} > QV_{(Q3)} > \dots > QV_{(Qn)} \Rightarrow D_{g(ig)} \downarrow \Rightarrow P_{1g(ig)} \downarrow \Rightarrow TR_{(ig)} \downarrow \Rightarrow W_{(ig)} \downarrow, \\ Q_{1w(t)} > Q_{1w(t1)} > Q_{1w(t2)} > \dots > Q_{1w(tn)} \end{aligned} \quad (4)$$

де $D_{g(ig)}$ – попит на продукцію фірми-ігноранта; $P_{1g(ig)}$ – ціна одиниці товару компанії-традиціоналіста; $TR_{(ig)}$ – валовий дохід підприємства-ігноранта; $W_{(ig)}$ – заробітна плата працівника фірми-ігноранта.

На графіку (рис. 2г) відображено невпинно зростаючі відхилення заробітної плати працівників компанії-інноватора від аналогічних показників підприємства-традиціоналіста й галузі ($W_{(s)}$), $SS'' < UU'' < WW'' < XX'' < YY'' < ZZ''$ і $S'S' < U'U' < V'V' < X'X' < Y'Y' < Z'Z'$. Остання нерівність характеризує зростання інновативної ренти окремого працівника ($R_{ix(w)}$). Тоді вираз $SS'' < UU'' < WW'' < XX'' < YY'' < ZZ''$ відображає зростання від'ємного значення інновативної ренти робітника ($|R_{ix(w)}|$), його реальні втрати внаслідок непродуманої господарської стратегії фірми-ігноранта в контексті інноваційних перетворень.

Вивчаючи природу інновативної ренти, варто зауважити, що саме генератори успішних новаційних замислів отримують гешефт *монопольного* характеру. Наявність більшої чисельності ініціаторів зумовлює трансформацію монопольної інновативної ренти в *диференціальну* залежно від ступеня новизни та якості отриманого результату.

Позаяк господарюючі суб'єкти є складовими одиницями тих чи інших сфер економіки, то залежно від їхньої інноваційної дисципліни галузі будуть активістами чи ігнорантами як у регіональному, так і в народногосподарському масштабах. Якщо кількість галузей-активістів дорівнює числу секторів-ігнорантів, то лінія регіонального і національного трендів буде паралельною осі абсцис (рис. 3). Графічно вираз $A'A'' < B'B'' < E'E'' < F'F'' < H'H'' < I'I''$ характеризуватиме зростання інновативної ренти галузі-активіста ($R_{ix(s)}$), а $AA' > BB' > EE' > FF' > HH' > II'$ – приріст її від'ємного значення ($|R_{ix(s)}|$) для секторів-ігнорантів. Інновативна рента регіону, зростання додатного значення якої ($R_{ix(r)}$) для регіону-активіста окреслено виразом $J'J'' < K'K'' < L'L'' < M'M'' <$

$N'N'' < O'O''$, а приріст її від'ємних параметрів ($|R_{in(r)}|$) для регіонів-ігнорантів – $JJ' > KK' > LL' > MM' > NN' > OO'$. Для країн-активістів дана рента, набуваючи позитивного значення ($R_{in(c)}$), збільшуватиметься – $Q'Q'' < U'U'' < V'V'' < W'W'' < X'X'' < Y'Y''$, а для тих національних економік, які ігнорують «золоте правило» інтелектуалізації праці, вираз $QQ' > UU' > VV' > WW' > XX' > YY'$ розкриватиме її від'ємний приріст ($|R_{in(c)}|$).

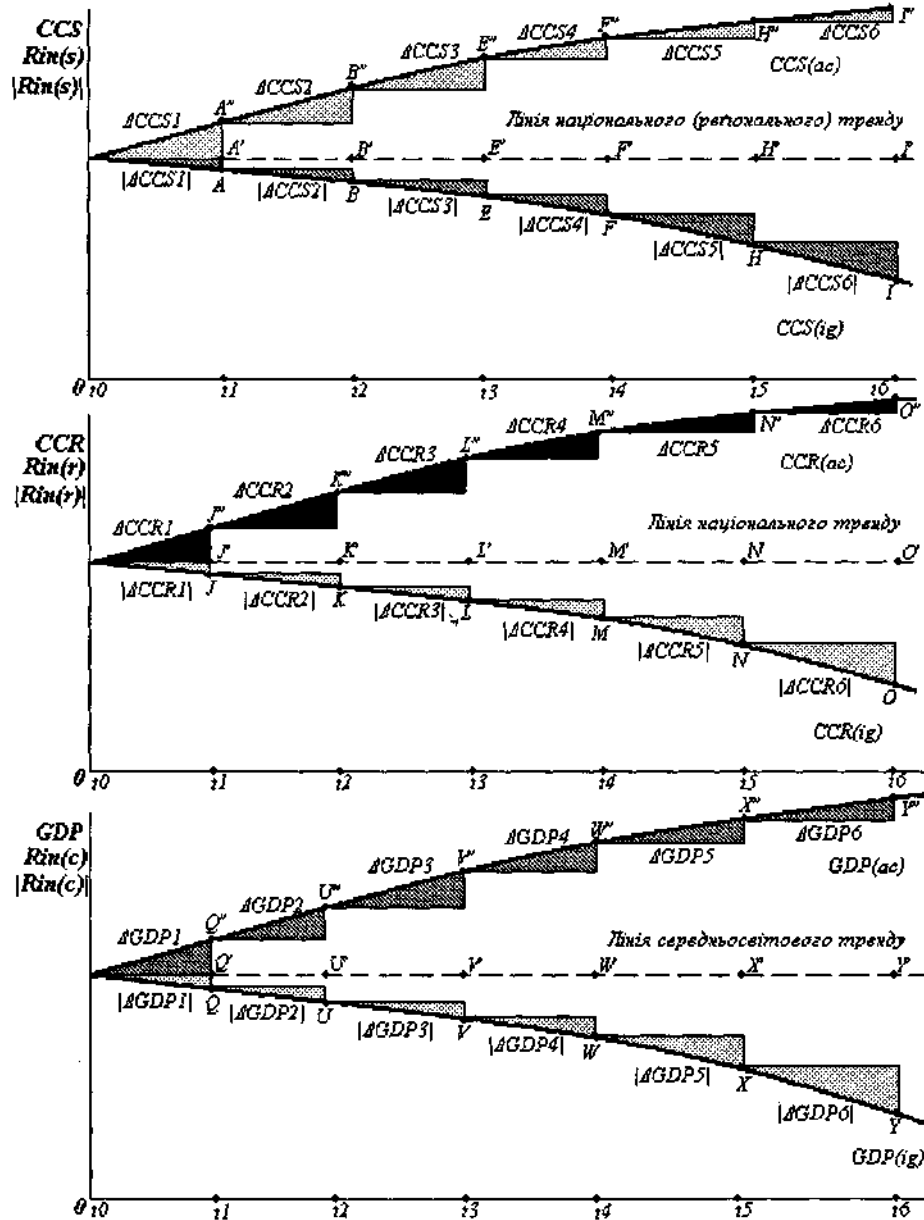

Рис. 3. Утворення інновативної ренти галузі, регіону і країни [8, 396]

Якщо підвищеним рівнем інтелектуалізації праці на регіональному чи національному рівні характеризується окрема галузь, то її інновативна рента буде *інфрамаржинальною*. В разі ініціювання новаційної політики більшістю підприємств інших галузей інфрамаржинальний гешефт, залежно від її інтенсивності, періоду реалізації та якості нововведень, поволі трансформуватиметься у *диференціальний* зиск інновативної ренти.

Якщо один із регіонів країни відзначатиметься ефективно діючою інвестиційно-інноваційною системою господарювання, на відміну від інертно-інноваційної політики інших, то інновативна рента матиме інфрамаржинальну природу виникнення. Розбудовуючи власну інвестиційно-інноваційну модель розвитку решти регіонів, інновативна рента набуватиме рис диференціальної.

На мегарівні країни, яка побудувала якісно функціонуючу національну інноваційну систему, інновативна рента буде *абсолютною*, оскільки домінуючий рівень конкурентоспроможності товарів на світовому ринку дозволить отримати даній країні низку привілеїв і переваг, що позитивно позначиться на всіх без винятку економічних агентах. Слід зазначити, що абсолютною інновативна рента є тільки для населення та господарюючих суб'єктів країни, порівняно з іншими національними економіками вона може бути *інфрамаржинальною* або *диференціальною*.

Висновки. Отже, генеза суспільно-економічних відносин на різних її етапах характеризувалась одержанням надприбутку залежно від історично-економічної епохи та специфіки пріоритетів її господарської діяльності – земля (земельна рента), капітал і гроші (промислова рента), знання та інформація (інновативна рента). Остання, у свою чергу, будучи предметом дослідження багатьох учених різних економічних шкіл, на даному етапі займає чільне місце як у вітчизняній, так і зарубіжній науці, оскільки сучасна ера знань передбачає переформатування економічних укладів, що ґрунтуються на неоконкурентності високотехнологічних, креативомістких і наукоємних галузей. Проте бажання максимізувати й пролонгувати інновативну ренту, окрім фінансування людського капіталу і підвищення добробуту населення, призводить до інтелектуального диктату високорозвинених суб'єктів, галузей, регіонів і країн над менш розвиненими, підриваючи, таким чином, їхню інтелектуальну та економічну безпеку. Залежно від ступеня інновативності й міри інноваційної активності господарюючий суб'єкт та окремих працівників може отримати монопольну і диференціальну інновативну ренту, галузь і регіон – інфрамаржинальну й диференціальну, країна – абсолютну, інфрамаржинальну і диференціальну.

1. Андреев И. Интеллектуальная рента может соперничать с природной // www.russia-today.ru.

2. Бастіа Ф. Кобденъ и Лига. Экономическіе Софизмы и Гармоніи. Что видно и чего не видать // Библиотека экономистовъ: Ж.Б. Сэ, Ф. Бастіа. – М.: Типо-Литографія О.И.Лашкевичъ и Ко, 1896. – 300 с.

3. Зайцева Н. Интеллектуальная рента – источник воспроизводства интеллектуального капитала // Финансы. – 2004. – №10. – С. 24–25.

4. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. – Т. 1. – 790 с.

5. Маршалл А. Принципы экономической науки / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – Т. 1. – 416 с.

6. Панієв М. Чи стане Україна Швейцарією? // www.dt.ua.

7. *Рикардо Д.* Сочинения / Пер. под ред. чл.-корр. Академии наук СССР М.Н. Смит. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. I: Начала политической экономики и налогового обложения. – 360 с.
8. *Сем'ячук П.* Моделі утворення інновативної ренти // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації». – Серія: Економічна думка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 395–397.
9. *Скоблякова И., Артюшина Е.* Интеллектуальная рента: формы и способы присвоения // www.plproject.ru.
10. *Смирнов Д.* Секрет богатства «Золотого миллиарда» // www.agmy.lv.
11. *Смит А.* Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.
12. *Malthus Th. R.* Principles of political economy considered with a view to their practical application. – London, 1820. – 520 p.
13. *Necker J.* De l'administration des finances de la France (1784) / Oeuvres de Necker. Tome deuxieme: Lausanne et Paris, 1789. – 400 p.

Стаття надійшла до редакції 2.12.2008.